

MAKTABDA QO'RQITISH (BULLING) VA UNDAN HIMOYALANISH

Turayeva Iroda Baxtiyarovna

18-maktab psixologi

Asadova Mexrangiz Ilxomovna

17-maktab psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabda sodir bo'lishi mumkin bo'lgan qorqitish (bulling) muammosi tahlil qilinadi. Qorqitish - bu bir yoki bir nechta shaxslar tomonidan boshqa bir shaxsga nisbatan davomiy va qiyinlashtiruvchi harakatlar to'plamidir. Ushbu maqola bullingning sabablari, uning oqibatlari va undan himoyalaniish yo'llarini o'z ichiga oladi. Maktab muhiti o'zining ijtimoiy dinamikasi tufayli qorqitish uchun mo'ljallangan joyga aylanishi mumkinligi, shuningdek, bunga qarshi kurashish usullari keltiriladi.

Kalit so'zlar: qo`rqitish (bulling), maktab, himoyalaniish, ijtimoiy munosabatlar, psixologik sog'liq, ta'lim muassasalari.

Maktabda oqilona va xavfsiz muhit yaratish har bir o'quvchining huquqidir. Biroq, maktabda sodir bo'ladigan qorqitish holatlari bu xaqiqatni tahdid ostiga qo'yadi. Qo`rqitish nafaqat fiziki zo'ravonlikni, balki psixologik harakatlarni ham o'z ichiga oladi va o'quvchilarning ruhiy holatiga jiddiy zarar yetkazishi mumkin.

Qo`rqitishning sabablari

Maktabda qo`rqitishning sabablari turlicha bo'lishi mumkin. Ular orasida:

- Ijtimoiy tengsizlik: Aksiyalarning va ijtimoiy mavqening farqlari
- Oila muhitidagi muammolar: Oilada yetarli e'tibor va mehr bo'lmasligi
- O'zaro munosabatlardagi muammolar: Qo`rqituvchilarning o'zlarini yomon his qilishlari, shuningdek, o'zaro janjallar

- Media ta'siri: O'yinlar, filmlar va boshqa ommaviy axborot vositalaridagi hujumkor harakatlar

Oqibatlar

Qo`rqitish faqat o'quvchilarga jismoniy va psixologik zarar yetkazish bilan cheklanmaydi. Uning oqibatlari orasida:

- Ruhiy sog'liqning yomonlashuvi
- O'qish muvaffaqiyatsizligi
- Makondan qochish va maktabni tark etish
- O'ziga qasd qilish holatlari

Himoyalaniish yo'llari

Maktabda qo`rqitishdan himoya qilish uchun bir qator choralar ko'rilishi zarur:

1. Ta'lim muassasalari va o'qituvchilar tomonidan Qo`rqitishning turlarini tanib olish va aniqlash.
2. O'quvchilarni ijtimoiy ko'nikmalarga o'rgatish va ularda o'zaro hurmatni o'rnatish.
3. Ayniqsa, psixologik yordam va maslahat xizmatlarini taqdim etish.
4. Ota-onalar bilan yaxshi muloqot o'rnatish va ularni jarayonga jalb qilish.

Maktabda qo`rqitish (bulling) – bu o'quvchilar o'rtasida qo'rqitish, ta'qib qilish yoki jismoniy va ruhiy zo'ravonlik qilish holatidir. Bu hodisa bolalar va o'smirlar orasida yordamni, do'stlikni va o'zaro hurmatni yo'qotishga olib kelishi mumkin. Qo`rqitish odatda biror bola yoki guruh tomonidan boshqa bolalarga nisbatan takroriy va maqsadli tarzda sodir bo'ladi.

Qorqitish Turlari

1. Jismoniy Qo`rqitish: O'z ichiga to'siq qo'yish, urish yoki boshqa jismoniy zo'ravonliklarni kiritadi.
2. Ruhiy Qo`rqitish: Bunga haqorat, g'iybat qilish yoki boshqa bolalarni o'ziga qarshi qo'yish kiradi.
3. Ijtimoiy Qo`rqitish: O'z ichiga kambag'al qolish, do'stlikdan voz kechish yoki o'zaro aloqalardan chetlatishni oladi.
4. Kiber Qo`rqitish: Internet va SMS orqali taqib qilish, haqoratli xabarlar sendirish va boshqa zamonaviy vositalar orqali amalga oshiriladi.

Maktabda qorqitish bolalar va o'smirlar uchun katta muammo bo'lib, u ularga ruhiy va jismoniy zarar yetkazishi mumkin. Keyinchalik esa, bu holat jamiyatda ijtimoiy masalalarga ham olib kelishi mumkin. Qorqitishning oldini olish va unga qarshi kurashda hamma – ota-onalar, o'qituvchilar, o'quvchilar va maktab rahbariyati birgalikda harakat qilishlari zarur. Faqat shunday qilsak, maktab muhitini xavfsiz va do'stona qilib, bolalarimizning kelajagini yorqin va baxtli qilishimiz mumkin.

Maktabda qorqitish muammosi jiddiy e'tiborga sazovor. Ushbu maqola yordamida biz qorqitishning sabablarini va oqibatlarini tahlil qildik, shuningdek, uni oldini olish va himoyalani yo'llarini ko'rsatdik. Qorqitish bilan kurashish uchun barcha manfaatdor tomonlar (o'qituvchilar, o'quvchilar, ota-onalar) birgalikda harakat qilishi muhimdir.

Maktab yillarida o'smirlar hayotida ijtimoiy izlanishlar va o'z-o'zini anglash jarayonlari muhim o'rin tutadi. Ushbu davrda bolalar bir-birlari bilan aloqa qilishni o'rganadilar, lekin ba'zan bu ijtimoiy muammolar - qo'rqitish (bulling) kabi salbiy holatlarni keltirib chiqarishi mumkin. Qo'rqitish nafaqat jismoniy, balki ruhiy

salomatlikka ham jiddiy zarar etkazishi mumkin, shuning uchun bu masalaga jiddiy e'tibor berish zarur.

Himoyalani sh Usullari

Qo'rqitishga qarshi kurashish uchun maktab jamoasi, o'qituvchilar, ota-onalar va o'z vaqtida yordamlashuvchilar birgalikda ish olib borishi muhimdir. Quyidagi choralarni ko'rish yo'llari mavjud:

1. Ta'lim va Ongli Yondashuv: Maktabda qo'rqitish muammosi haqida ta'lim berish, o'quvchilarga bunday hatti-harakatlarning zararli oqibatlarini haqida axborot berish zarur. Muammoga qarshi kurashish maqsadida seminarlar o'tkazish va munozaralar olib borish foydali bo'lishi mumkin.

2. Ijtimoiy va Emotsional Ta'lim: O'quvchilarga hissiyotlarini ifodalash, boshqalar bilan yaxshi munosabatlarni o'rnatish va ortiqcha kuch ishlatmanganda qanday munosabatda bo'lishlari kerakligini o'rgatish.

3. Kuzatuv va Hisobot: Maktab muhitida qo'rqitishni aniqlash uchun o'qituvchilar va ma'muriyat muntazam ravishda kuzatish olib borishlari kerak. O'quvchilardan qo'rqitish haqida xabar berishlarini rag'batlantirish.

4. Psixologik Yordam: Qo'rqitishdan jabrlangan o'quvchilarga psixologik yordam ko'rsatish, ularga mashaqqatlarni yengishda yordam berish ham muhimdir. Psixologik maslahatlar orqali o'quvchilar o'z-o'zini hurmat qilish, stressni boshqarish va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishni o'rganadilar.

5. Ota-onalar bilan Hamkorlik: Ota-onalar va o'qituvchilar o'rtasida ochiq muloqot o'rnatish, ota-onalarni bolalaridagi qo'rqitish belgilari haqida ogohlantirish va yordam taklif etish zarur.

Qo'rqitish muammosi zamonaviy maktablarda keng tarqalgan bo'lib, undan himoyalani sh choralari har bir o'quvchi, o'qituvchi va oilaning mas'uliyatidir. Har birimiz bir-birimizga yordam berishimiz va ijtimoiy muhitni yaxshilash uchun kurashishimiz kerak. Maktab - bu yordam, o'rganish va o'sish joyi bo'lishi kerak, shuning uchun qo'rqitish bilan kurashishda harakat qilish juda muhimdir. Ushbu maqola maktabda qo'rqitishni yaxshiroq tushunishga va muammo bo'yicha san'atgacha yordam berishga qaratilgan. Umid qilamizki, ushbu muammoni bartaraf etish uchun amalga oshirilayotgan harakatlar yanada samarali bo'ladi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, maktab o'quvchilari orasidagi zo'ravonlikning (bulling) holatlarining asosiy sababi bunda bolaning oila muhiti, ya'ni bolaning oila muhiti nosog'lom doimiy otasining onasiga qilgan aggressiv munosabatini kuzatib katta bo'lsa, unda zo'ravonlik kuchayib, bezorilik xatti-harakatlarini atrofidagi sinfdoshlariga sinab ko'radi. Bulling holatining kuchayishiga avj olishiga yana bir

sabab, maktab o'qituvchilari yoki rahbariyati bullying holatiga odatiy hol deb qarashlaridir, odatda maktabdagi bezori o'quvchilar o'qituvchilari yoki o'z sinfdoshlarini kamsitishsa yoki ustidan masxara qilishsa ham, maktabning rahbariyati tomonidan nazorat va intizomiy choralarning yo'qligi yoki bunday intizomiy choralar bo'lsada amal qilinmasligi, boylar va kambag'al o'quvchilar o'rtasidagi tafovutlar, bularning barchasi maktab bezoriligining ko'payishiga yoki avj olishiga sabab bo'ladi. -Bulling holatining avj olishiga yana bir sabab o'z tengdoshlari orasidagi bir birini solishtirishi yoki raqobat qilishi kim kuchli ekanligini aniqlash, ya'ni bunda ijtimoiy muhit sabab bo'ladi. Bunda o'quvchilar guruh bo'lib bullying holatlarini namoyon etishadi. Sinf ikkiga ajraladi kuchlilar va kuchsizlar ya'ni bezorilar o'zlarini sinfda lider deb belgilashadi, bunday liderlik zo'ravonlik va kuch bilan erishilgan bo'ladi. Bulling holatining paydo bo'lishida yan bir muhim omillardan biri, ijtimoiy tarmoqlar, televizorlar, ommaviy axborot vositalaridagi tarqalgan turli xil bezorik holatlari ham maktab o'quvchilari orasidagi zo'ravonlikni kuchaytirishga sabab bo'ladi. Maktab o'quvchilari orasidagi bullying (bezorilik) holatlarini oldini olish bo'yicha bir necha yechimlar mavjud:

-bezorilik holati paydo bo'lganda qat'iy intizomiy choralar ko'rish; -boshqalarga yaxshilik ulashishni o'rgatish (ota-onalar yoki maktab rahbariyati tomonidan); -empatiyani rivojlantirish;

-ijtimoiy ko'nikmalarni o'rgatish;

-ota-onalar bolalarining ijtimoiy tarmoqlarini nazoratga olishlari yoki teleko'rsatuvlarda nimalarni tomosha qilayotganlarini nazoratga olishlari;

-maktabda o'qituvchilar yoki rahbariyat tomonidan bolalarga turli xil ko'ngilochar, qiziqarli mashg'ulotlar tashkil etish;

-maktabdagi bezoriliklar paydo bo'lganda sinf rahbar va psixolog hamkorlikda turli xil davra suhbatlari yoki turli xil guruhiiy va individual treninglar tashkil etishlari.

Biz quyidagi sanab o'tilgan bullying holatlarini yechimlari nafaqat ota-onalar zimmasiga balki maktab o'quvchilari orasidagi sinfdoshlari, o'qituvchilari, maktab rahbariyati bilan birgalikda psixokorreksiya ishlari olib borilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Olcott, A. (2020). Bully Prevention Strategies. Routledge.
2. Rustamova, R. P. (2022). THE ROLE OF ECOLOGICAL CULTURE IN THE DEVELOPMENT OF THE INDIVIDUAL. *Academic research in educational sciences*, 3(NUU Conference 2), 898-903.

3. Рустамова, Р. (2022). The role of national and universal moral culture in family upbringing. *Общество и инновации*, 3(6), 58-61.

4. Райимджанова, Г. Х. (2022). Методологические основы развития цифровой экономики в республике Узбекистан. *Academic research in modern science*, 1(10), 45-51.

5. Nematov, A. A. (2023). SYMPTOMATIC CHARACTERISTICS OF PATIENTS WHO DIED OF COVID-19 (Doctoral dissertation).

6. Otaqo'ziyevna, T. M. (2022). METHODS OF SOLVING FINITE ISSUES OF APPLICATION OF NEWTON'S LAWS IN SCHOOL. *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH* ISSN: 2277-3630 *Impact factor: 8.036*, 11(07), 29-33.

7. Tajenova, G., Bayjanov, S., & Abishov, M. (2023). Improving The Practice Of Financing Export Of Agricultural Products: Theory And Practice. *Novateur Publications*.–2023, 4, 1-77.

8. To'ychiyev, B., & Mamatkulova, F. (2024). The role of think-aloud strategy in teaching reading comprehension to elementary learners. *O 'zbekiston davlat jahon tillari universiteti konferensiyalari*, 161-166.

9. Zarqarayeva, N., Zaripbayeva, S., & Mamatkulova, F. (2024). Educational technologies in teaching and learning. *O 'zbekiston davlat jahon tillari universiteti konferensiyalari*, 207-213.

10. Shaymardanova, A. (2020). THE ROLE AND POSITION OF LACUNAS OF CULTURAL LOCATION IN THE PROCESS OF COMMUNICATION (CAN THE WORD “YANGA” BE THOUGHT TO BE A LACUNA IN UZBEK LANGUAGE?). *Theoretical & Applied Science*, (12), 322-325.

11. Makhamadievna, A. M., & Tulkunovna, R. N. (2021). Teaching foreign language by using effective methods. *Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities*, 11(12), 47-50.

12. Turdalieva, D. (2021). The aesthetic and communicative functions of the language. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(3), 2235-2238.

13. Umidilloeyevna, S. M., & Baxtiyorovna, J. M. (2023). O'ZBEK ERTAKLARIDAGI QAHRAMONLARNING MIFOLOGIK ASOSLARI. In *Integration Conference on Integration of Pragmalinguistics, Functional Translation Studies and Language Teaching Processes*.

14. Pulatova, M. (2024, December). THE REPRESENTATION OF THE IMAGE OF AMIR TEMUR IN “SAKHIBKIRAN” BY ABDULLA ORIPOV.

In *INTERNATIONAL CONFERENCE ON MODERN DEVELOPMENT OF PEDAGOGY AND LINGUISTICS* (Vol. 1, No. 11, pp. 20-24).

15. Обруева, Г. (2019). Об опыте интерпретации выразительных возможностей фразеологических единиц с именами собственными. *Иностранная филология: язык, литература, образование*, 4(1 (70)), 64-66.

16. Gafurov, B. (2023). The relationship between culture and language in learning process. *Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры*, 3(5), 55-63.

17. ГАФУРОВ, Б. (2014). Проблематика фоностилистики в русском, узбекском и английском языкознании. *Узбекистонда хорижий тиллар. Илмий-методик электрон журнал.-Тошкент*, 3, 125-133.

18. Khaydarova, L., & Joanna, I. (2022). TEACHING ENGLISH GRAMMAR THROUGH INTERACTIVE METHODS. *INNOVATIVE DEVELOPMENT IN THE GLOBAL SCIENCE*, 1(3), 174-178.

19. Tashpulatova, M. M., Nabiyeva, D. A., & Djurayeva, E. R. (2021). NA Akhmedova Diagnostic Significance of 14-3-3 η (Eta) Protein and MRI of Joints in Early Stage of Rheumatoid Arthritis. *American Journal of Medicine and Medical Sciences*, 11(3), 165-169.

20. Tursunovich, S. E. (2021). Teaching speech acts of compliments: What is what?.

21. Tursunovich, S. E. (2022). Student engagement activities for captivating a classroom in teaching interactive and pragmatic skills. *Integration of Pragmalinguistics, Functional Translation Studies and Language Teaching Processes*, 104-106.

22. Rigby, K. (2017). Bullying in Schools: How Successful Can Interventions Be? *International Journal of Educational Research*.

23. Smith, P. K., & Sharp, S. (2011). *School Bullying: Insights and Perspectives*. Routledge.

